

Jocs olímpics i educació: l'esport i l'escola de Barcelona'92

M. Antònia Cardona i Hernández

Professora de Pedagogia

El Centre d'Estudis Olímpics (CEO-UAB) publica treballs amb l'objectiu de facilitar el debat científic. La inclusió d'aquest text no limita una futura publicació per part de l'autor, que conserva la totalitat dels seus drets. Queda terminantment prohibida la reproducció, total o parcial, d'aquesta publicació sense el consentiment previ del seu autor.

Aquest text és la transcripció de la intervenció de la Sra. M. Antònia Cardona, professora de Pedagogia de la Universitat Autònoma de Barcelona, en el Curs Universitari sobre Olimpisme que va organitzar el Centre d'Estudis Olímpics (CEO-UAB) el mes de febrer de 1991.

Ref. WP009

Per fer referència a aquest document, podeu utilitzar la següent referència:

Cardona i Hernández, Maria Antònia (1991): Jocs olímpics i educació: l'esport i l'escola de Barcelona'92 [article en línia].
Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics UAB. [Consultat: dd/mm/yy] <http://olympicstudies.uab.es/pdf/wp009_cat.pdf>

[Data de publicació: 1991]

Presentació

Vejam!, no em mireu com a coordinadora d'aquest curs sobre Olimpisme que us dóna tot tipus d'informacions organitzatives; veieu-me com una persona que es dedica a la pedagogia, que ha practicat bàsquet a les lligues catalana i estatal, que ha entrenat nens-nenes a diverses escoles, que actualment realitza amb un equip interdisciplinar una investigació sobre educació esportiva a les escoles de Catalunya i que és davant de vosaltres per a desenvolupar el tema JOCS OLÍMPICS I EDUCACIÓ, del qual us vaig donar un esquema. Podríem dir-ne *Jocs Olímpics, educació, escola*.

Haureu d'intentar, especialment els qui treballem en mitjans d'informació i comunicació, canviar de registre. Als altres ja us sonarà una mica més: els qui sou voluntaris olímpics, la gent de l'INEF, els qui treballem en àrees de joventut i esport. No patiu, encara que us demano un canvi de registre, el tema és l'esport

Imitant *La vida en un xip* o les preguntes de resposta curta de *La Vanguardia*, podríem preguntar-nos: Els Jocs Olímpics són educatius? El sistema educatiu actual, l'escola, l'escola de 1992 pot, deu o ha de passar d'aquest esdeveniment: **el fet olímpic**? La gent que esteu en el món de l'educació sabeu que hi ha dues postures ben definides i antagòniques. El mateix passa entre els ciutadans: n'hi ha a favor de les Olimpíades i n'hi ha en contra; també trobem postures matisades a favor i en contra d'acord amb els problemes que comporten, dels barris que milloraran i dels que no en rebran beneficis, etc.

Per respondre la primera pregunta, si els Jocs Olímpics són educatius, em basaré en el punt de vista dels **valors** que jo crec que aporten els Jocs. Il·lustraré el que dic des de la **perspectiva històrica**: segle V abans de Crist a Grècia, els principis de la Carta Olímpica dels Jocs a l'època moderna, i també em referiré a la filosofia dels voluntaris. Malgrat que l'esport que es dóna en els Jocs Olímpics és de alt nivell, o de competició d'alt rendiment, i no un esport amb finalitat educativa, crec que té aspectes positius i d'enllaç entre ambdós conceptes, i ho intentaré demostrar en aquesta conferència.

Estic plenament d'acord amb el doctor Jaume Cruz, catedràtic de Psicologia de l'Esport de la UAB, que ha parlat avui abans que jo, a considerar dos tipus d'esport: **esport d'alt rendiment i esport que tendeix al benestar personal**. El d'alt rendiment és el que es dóna en els Jocs Olímpics, i un aspecte de l'àmbit del benestar és l'esport com a medi educatiu. A aquest últim, poc a poc s'hi van dedicant esforços, a les escoles encara s'hi posen Pegues ideològiques, no hi ha un espai ni per a la disciplina d'educació física i esportiva ni Perquè hi càpiga Personal especialitzat.

Un cop analitzats els dos tipus d'esport des del punt de vista conceptual i des de la Perspectiva històrica, us mostraré diversos estudis fets a escoles d'ensenyament bàsic i instituts secundaris a partir del pretext de les Olimpíades. Crec que conèixer és el primer pas per a entendre i formar-se. L'educació pretén la formació integral, global de la persona i no s'ha menysprear l'esport com a mitjà per aconseguir aquesta transformació. Voldria dir-vos que alguns d'aquests treballs, no publicats, els podeu consultar al Centre d'Estudis Olímpics de la UAB; vull destacar que no han estat elaborats únicament per professors d'educació física i en molts dels casos han estat fets interdisciplinàriament.

Una vegada acabat això, faré una petita filigrana i diré quin serà el marc legal del sistema educatiu que tindrem durant els Jocs del 1992. Aquests, seran a l'estiu del 1992, per tant, cavalcaran entre el curs 1991-92, en què es continuarà aplicant la Llei d'Educació de 1970, i el curs 1992-93, en el qual es començarà a posar en marxa el nou sistema educatiu fixat per la LOGSE (1990).

Finalment explicaré com podem considerar que els Jocs Olímpics hauran estat profitosos en l'àmbit de l'ensenyament i l'educació si perviuen després de llur celebració alguns fets, valors i actituds.

Els valors educatius dels Jocs Olímpics

És difícil endinsar-se en aquest tema. Si l'educació esportiva anteposa el fet de passar-ho bé, jugar amb tots, què podem treure d'uns Jocs Olímpics, en què l'important és guanyar, quedar primer, batre el rècord. Si pel fet de veure'ls per la TV la gent practica més esport i es preocupa més de l'atleta que de la marca aconseguida, ja anirem cap a elements que podríem anomenar formadors de les persones. Per a comprendre millor el que pensen els infants de les Olimpíades, més endavant us ensenyaré aquest llibre, *Olimpíades'92 amb ulls d'infant*, de Francesco Tonucci, que us he esmentat en la Bibliografia.

De *Perspectiva escolar* núm. 133, revista dedicada a donar una aproximació als Jocs Olímpics des de l'escola, vull destacar l'article de Marta Carranza, amb qui estic d'acord i que no repetiré, tal com ens mostra de quina manera aquest esdeveniment, el fet que Barcelona sigui la ciutat que organitza els Jocs Olímpics del 1992, pot ésser aprofitat interdisciplinàriament a l'escola. Vull destacar que el motor pot ésser el professor d'educació física, si és que n'hi ha, ja que segons la Llei no està creada la figura d'aquest especialista, o un mestre amb visió àmplia de la realitat actual.

També vull mencionar l'article del pedagog Pere Miró, des d'un àmbit poc treballat, com ara la pedagogia de l'esport, que té en compte dos elements per a considerar els Jocs Olímpics com a òptims:

- 1) organitzar bé els jocs;
- 2) el país organitzador ha de participar-hi esportivament. Tot això ens porta que, dels Jocs Olímpics, se n'espera molt: econòmicament, políticament, urbanísticament, des de l'àmbit de l'ensenyament, de la cultura ... , però el motiu, el pretext és l'esport i els esportistes. Sobre la comparació entre quin esport es dona als Jocs Olímpics i quin a l'escola versarà la meua anàlisi.

Començaré dient quins són els aspectes que podem considerar positius des d'un punt de vista pedagògic:

- 1) l'esperit dels Jocs Olímpics com a gran **trobada de la joventut**; el fet que la gent de diferents llocs es trobi, faci el que faci, això ja és positiu, tal com ho explicava el professor Jaume Cruz, que he anat seguint, com també els altres ponents, encara que en algun moment he discrepat, com en el cas del meu amic Ramon Alquezar, que en feia una valoració negativa pel fet que la ciutat estarà ocupada policialment; jo, que també he estat esportista, anteposo per damunt de tot que quan jugava a bàsquet m'hagués encantat poder participar en uns Jocs Olímpics i no hagués deixat passar aquesta oportunitat;
- 2) **la motivació**, la il·lusió que comporta per a la joventut; no oblideu que el jovent i els nens-nenes de les escoles són el futur, la continuació. Quan treballava a escoles, on havia de fer assignatures diferents cercàvem motius per a engrescar els nens, ja m'hagués agradat a mi tenir un motiu com aquest!
- 3) Un altre aspecte és **la dinamització de la societat**, tant pel fet d'afavorir **mens sana in corpore sano**, com pel fet de la participació dels esportistes. Pierre de Coubertin diu que l'important és participar; d'acord, però els qui hi participen volen guanyar i els fa més il·lusió la medalla olímpica que altres triomfs en campionats on queden primers i cobren plusos. Els esportistes, malgrat les hores d'entrenament, tenir el millor entrenador, etc. són persones i de vegades alguns factors els fan fallar en el moment clau: si tenen algun problema, si estan enamorats, si els afecta el canvi de clima, etc.
- 4) i per acabar, **el fair-play, l'esportivitat, la lleialtat**, que és un altre valor de l'alta competició que també podem considerar positiu per a l'educació esportiva a l'escola.

No entraré en altres valors de les Olimpíades, perquè ja ho va fer en la lliçó inaugural el Sr. Conrado Duránte. Vull, però, mencionar els valors que es donaren en el segle V a. de C. com a factors que cal considerar actualment; **centrar-ho tot en l'home, en la persona**. Critico els grecs i el baró Pierre de Coubertin perquè, tot i entenen la seva època, no deixaven participar-hi les dones.

En una paraula, el valor de la coeducació no hi era present.

Ja que he mencionat el creador dels Jocs Olímpics de l'era moderna, que era pedagog, voldria destacar els principis de la Carta Olímpica, els quals es poden considerar vàlids des de l'àmbit de l'educació:

1. Promoure el desenvolupament de les qualitats físiques i morals que constitueixen la base de l'esport (per tant, no entra en contradicció amb l'esport educatiu).
2. Educar la joventut mitjançant l'esport en un esperit de comprensió mútua i amicitat, contribuint així a la construcció d'un millor i més pacífic. (també ens és vàlid teòricament, encara que a la pràctica les organitzacions ens fallen).

3. Fer conèixer universalment els principis olímpics tot suscitant la bona voluntat internacional.
4. Aplegar els esportistes en un festival quadriennal d'esport que són els Jocs Olímpics.

Veient aquests principis, podem dir que, d'entrada, ens serveixen i que si hi ha contradiccions, també n'hi ha en altres àmbits de la vida actual i no per això ens hi hem de posar en contra. Vull dir-vos que els pares no demanen a l'escola bàsica que es prepari els nens com executius agressius, i ara volen que els seus fills siguin Ben Johnson o Arantxa Sánchez Vicario, tot i que mai ens demanaren que féssim Einsteins i Picassos o Safos i Curies.

Seguint la reflexió iniciada, i tal com ens feia veure el professor J. Cruz, podem extreure elements de l'esport d'alta competició vàlids per a l'esport per a nens-nenes i sobretot ajudar aquests a interpretar que els esportistes dels Jocs Olímpics són una elit i, per tant, reben honors, viuen en mansions luxoses, viatgen molt... , o sia són els qui han arribat al màxim de la seva professió i només hi arriben uns quants. Per contra, dels mètodes d'entrenament amb nens-nenes estudiats per la psicologia de l'esport, també en poden treure ensenyances els de l'esport d'alt rendiment.

Voldria aprofitar que entre vosaltres hi ha periodistes per demanar-vos quelcom que demano a l'Administració i als mitjans de comunicació en general: ajudeu-nos a preparar millor els nens-nenes en les vostres retransmissions esportives, especialment per la TV. L'escola sola no pot contrarestar la informació que faciliteu.

De l'esport com a medi educatiu, en primer lloc valoraria que no fos discriminatori **ni per sexe, ni per ètnies, ni per habilitats**. No pots fer equips de bons o dolents, sinó compensar les diferents habilitats.

En segon lloc, crec que l'esport educatiu ha d'ésser **lúdic i recreatiu i de diversió** abans que de competitivitat. Això no vol dir jugar sense saber els resultats, ja que penso que seria avorrit.

El tercer aspecte de l'esport com a mitjà educatiu seria fomentar **la cooperació**, valorar d'acord amb l'esforç, des del punt de partença o nivell en què es trobava en relació amb un mateix i no amb els altres. Em podeu dir que això també es dona en l'esport d'elit, però us he de dir que moltes vegades per a triomfar es transgredeixen les regles i no és positiu per als nens-nenes ignorar el respecte als altres: no pot ésser que un vagi pel carrer en cotxe i aixafi els vianants.

Altre aspecte important és **saber guanyar i saber perdre**. En una societat de tot està permès i tant vals si tant tens, és força difícil fer veure als nens-nenes que de vegades esforçant-te no aconsegueixes el que vols i altre poden tenir èxit sense haver treballat gaire seriosament. Hi ha molts factors que es conjuguen per a arribar al cim i de vegades són els mateixos els que t'impedeixen aconseguir-ho. Ensenyar a relativitzar els èxits i els fracassos és una tasca educativa que mitjançant l'esport, activitat molt apreciada pels nens-nenes, els hi podem fer conèixer per experiència vital i per reflexió intel·lectual.

Un últim element que cal tenir en compte en l'esport educatiu seria que no pretén únicament, encara que és la seva primera finalitat, **millorar en l'àmbit motriu**, sinó que també d'alguna manera es millora **la capacitat cognitiva, la relació interpersonal, l'equilibri personal i l'actuació social**. Trenca l'esquema bipolar del cos per un costat i l'intel·lecte per un altre. Per aquest factor caldria posar-hi tots els esforços per tal que la gent practiqués esport, que no cal que sigui federat. Hi ha estudis que expliquen que fins i tot per a la pràctica de l'educació física i l'esport es fa funcionar el cervell, significa conèixer. Deixeu-me explicar que quan treballava a l'escola TON I GUIDA de Barcelona i feia bàsquet i classes de llengua a nens-nenes, tenia una noia que destacava en llengua, però que tenia poques habilitats motrius i per a l'esport. Poc a poc, a base d'ensenyar-li ho, va arribar al nivell d'altres amb més habilitats.

El que vaig a dir no estava preparat, ja que no sabia que entre vosaltres hi hauria voluntaris de Barcelona'92. Penso que és positiu formar joves al marge del sistema educatiu; en el que no vull entrar és en si s'hauria de cobrar o no. La filosofia dels voluntaris des d'un punt de vista pedagògic fomenta valors per a la millora personal i col·lectiva:

1. El voluntari es compromet a formar-se (si és veritat que 100.000 coneixeran la ciutat, aprendran llengües... i tot per una il·lusió col·lectiva que feia temps que no trobàvem).
2. El voluntari olímpic coneix i assumeix el projecte olímpic da l'hem definit i ja està).
3. El voluntari coneix la ciutat i el seu entorn i l'estima (aquest aspecte és molt important des del punt de vista de la formació).
4. El voluntari és responsable i compleix el compromís que ha pres fins a arribar a ser solidari amb els altres (encara que durant els Jocs Olímpics la ciutat estigui ocupada militarment, les obres ens hagin molestat durant molts anys, només per aquesta oportunitat de sentir-nos solidaris ja valdria la pena).

Torno a demanar-vos als qui retransmeteu partits que intenteu fer cultura, cultura esportiva, i que faciliteu alguns dels valors que acabo d'analitzar com a més importants en l'esportista persona. No us demano que feu de Matías Prat, que ens explicava la vida en solfa. Sé que això pertoca a l'escola, però aquesta no pot assolir-ho sola.

A part de l'article de Marta Carranza, que us vaig donar perquè llegíssiu, en el Centre d'Estudis Olímpics de la UAB tenim un treball d'un grup de professors d'institut que s'anomena GRUP DIDESPAI: *Barcelona'92: Uns Jocs per aprendre*, que juntament amb els seus alumnes han fet una aproximació al fet olímpic des d'aspectes estructurals, econòmics, esportius, socio-culturals i polítics. Treball que seria digne de publicar, però ja sabeu el que passa amb el criteri comercial de les editorials. Potser hauria d'haver estat el COOB'92, qui el publicqués, però aquest tipus d'estudis no són espectaculars.

Una altra publicació que cal esmentar és la de les Jornades que es van fer al Baix Llobregat titulades *El Baix Llobregat i els Jocs Olímpics*.

El treball que abans us he mencionat d'una professora, Carme Segura, que treballa la ciutat amb el pretext dels Jocs de Barcelona'92, ha estat publicat en el núm. 149 de la revista

Perspectiva Escolar amb el títol *Barcelona. la nostra ciutat*. Pregunta als nens-nenes: què voleu saber?, què us interessa més? i els nens-nenes responen que volen saber la història dels Jocs Olímpics, l'alimentació dels atletes i la nominació de Barcelona. Respecte a l'alimentació, és un bon tema d'estudi, ja que l'alimentació forma part de les cultures i no és el mateix la del Japó que la nostra. En el nostre curs no hi ha hagut cap conferència sobre aquest tema i això ha estat una mancança.

Il·lusió i interdisciplinarietat són factors que cal destacar en els treballs fets a l'escola, que jo conec fins avui.

L'escola del 1992

Els Jocs Olímpics ens han donat una motivació i una il·lusió que ens permeten continuar aplicant a l'escola els programes vigents però amb un tema actual i engrescador per als infants.

Voldria remarcar la importància que els esdeveniments olímpics siguin tractats interdisciplinàriament, o sia, des de diverses àrees del saber i acomplint el principi d'Escola i Vida. Si jo no hi veiés aquests aspectes positius no crec que com a pedagoga us estigués parlant avui i aquí.

Cal, però, remarcar que l'escola dels Jocs de Barcelona és una escola que cavalcarà entre el curs acadèmic 1991-92, en què s'aplicarà la Llei d'Educació General Bàsica de 1970, amb la qual molts de vosaltres us heu format (jo no, ja que sóc un xic més gran), i el curs acadèmic 1992-93, en què entrarà en vigor en alguns cursos la Llei d'Ordenació General del Sistema Educatiu (1990). No us vull donar una classe de dret, però pel que fa al tema que ens ocupa, l'esport, la LOGSE aporta una variació respecte a la que actualment tenim vigent, la Llei de 1970 del doctor Villar Palasí: obre les portes a una nova àrea amb característiques pròpies i amb personal especialitzat. La llei de 1970 incloïa les activitats físiques i esportives, tant si l'escola era privada com si era concertada o pública, dins d'una àrea més àmplia anomenada Àrea d'Expressió i d'Educació Artística amb un còmput global horari i sense personal especialitzat. Per tant, en una escola que segueixi la llei fil per randa i no introdueixi cap canvi, ens podem trobar que els nens de parvulari no fan Psicomotricitat, que els mestres dels cicles inicial i mitjà a l'hora assignada en què ells han de fer Educació Física sempre tenen altres activitats, de Llengua o de Matemàtiques, més importants a fer, i al cicle superior, en participar en els campionats escolars, no tots els alumnes, ja n'hi ha prou.

En conseqüència, quin és l'esport que tots els nens i nenes coneixen? l'esport que es veu a la TV i, per tant, l'esport d'alta competició o d'alt rendiment. Em direu que, encara que no hi havia la plaça de professor d'Educació Física i Esportiva, algunes escoles la tenien. És veritat, però més per l'esforç d'alguns professors esportistes, pel voluntarisme d'alguns pares, que no pas per l'interès de l'Administració competent en aquesta matèria, la Generalitat de Catalunya, força renyida amb l'Ajuntament de Barcelona amb motiu dels Jocs Olímpics de Barcelona.

Però el nou sistema ens adequa un xic més a la realitat europea, encara que amb retard:

- Pel que fa a l'educació primària (nens de 6 a 12 anys), podeu consultar els articles 13.i i 14.c de la LOGSE.
- Pel que fa a l'educació infantil (infants de 0 a 6 anys), els articles 8.a i 9.2 també de la LOGSE.
- Finalment, per a la secundària obligatòria (adolescents de 12 a 16 anys), l'article 19.k de la llei esmentada.

Actualment, l'horari setmanal assignat és el següent: a preescolar, 2 hores i mitja; al cicle inicial 1 hora i mitja; al cicle mitjà, 2 hores, i al cicle superior, 2 hores, segons la normativa de 1981 i 1983. Ja em direu si es pot fer molt en aquest espai horari tan curt i sense haver après a la formació inicial de les escoles de magisteri una disciplina relativa al cos, al moviment, a l'educació física i esportiva. A l'Escola Universitària de Mestres "Sant Cugat" (UAB), a la qual jo pertanyo, hi ha Psicomotricitat i Expressió Corporal, però només a les especialitats de Preescolar i de Primera Etapa.

Entre el poc, i mal fet en alguns casos, que s'ha portat a terme a les escoles i a la influència de la TV, per als infants d'avui i d'aquí, el que compta és l'esport que dóna diners, que permet comprar un Testarrossa, o sia, l'esport d'alt nivell. I ho podem contrarestar si no tenim els mitjans personals, materials, d'espai i d'horari? Nosaltres, a l'escola obligatòria hem d'aconseguir el més fonamental: **l'hàbit esportiu**, que és el mateix que dir que els nens-nenes en acabar l'ensenyament obligatori continuïn practicant esport.

I posats a fer un desideràtum de demandes:

1. Que després dels Jocs hagi augmentat la pràctica esportiva de dones, homes, gent gran, joves ... (i no les hores de veure esport davant la TV).
2. Que les instal·lacions esportives pagades amb diner públic, proporcionalment a la contribució pressupostària, reservin temps i espais per a l'esport escolar, l'esport popular, l'esport per a tots. (Sé que el manteniment d'aquestes instal·lacions obligarà a fer grans espectacles, però no cal que només es dediquin a aquestes activitats).
3. Que la gran festa continuï, que la gent no recordi únicament les incomoditats d'abans i durant els Jocs.
4. Que l'Olimpíada Cultural no sigui únicament un aparador i per a uns quants (és important que canti Monserrat Caballé, Però únicament amb el cant-espectacle no es vertebra la societat civil de casa nostra). Que es facin i perdurin centres d'estudi sobre els Jocs Olímpics, biblioteques especialitzades, centres de documentació.
5. Que repercuteixi en l'esport-base.
6. Que no sigui una frustració col·lectiva: perquè s'hagin organitzat bé; que es parli bé de Barcelona; que s'aconsegueixin algunes medalles.

Voldria acabar fent referència al llibre que us he esmentat al començament: *Olimpíades'92 amb ulls d'infant*, de Francesco Tonucci.

Els nens-nenes veuen les Olimpíades així:

la mascota és una tortuga, però no ninja i les seves competicions, que es fan a diversos espais de Barcelona (l'Escorxador, la Sagrada Família, el Camp Nou, la Rambla de Catalunya, davant la Catedral, el port, el Tibidabo, el parc de la Ciutadella, el parc Güell ...), són:

- 1) castells de sorra
- 2) tir al blanc
- 3) la xarranca
- 4) els quatre cantons
- 5) l'esquitx (esquitxar amb aigua)
- 6) el salt de la corda
- 7) les barquetes
- 8) els estels
- 9) el bòlit (pal); deu punts per al qui farà jugar Flocc de Neu
- 10) cursa lliure
- 11) fer volar avions de paper

Malgrat les contradiccions que us he esmentat al llarg d'aquesta hora de classe i les diferències entre l'esport que es dona als Jocs Olímpics i el que s'ha de practicar als centres educatius, crec que puc dir sense cap por que els Jocs Olímpics eduquen perquè motiven, perquè indueixen al debat entre les persones, perquè contribueixen a la trobada de la gent de països diferents, ètnies i cultures, perquè contribueixen a augmentar la pràctica esportiva. Sé que sóc optimista i tant de bo no m'equivoqui. Gràcies per la vostra atenció!

Tot seguit s'obre un torn de paraules.